
ІСТОРІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, ПРАВО, СОЦІОЛОГІЯ І ФІЛОСОФІЯ У СФЕРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА В ОЛІМПІЙСЬКОМУ СПОРТІ В ХХ–ХХІ СТ.

Богдан Білько

Анотація. Представлено основні стратегічні напрями екологічної політики в олімпійському спорті у ХХ–ХХІ ст. У результаті досліджень виявлено взаємозв'язок спорту та екології та вплив природного середовища на спортивну діяльність, з одного боку, та діяльність спортивних організацій з охорони довкілля – з іншого. Мета – виявлення основних напрямів природоохоронної діяльності в міжнародному олімпійському русі. Методи: аналіз і узагальнення літературних джерел та документів. Висновки. Дослідження дозволили визначити взаємозв'язок спортивної та природоохоронної діяльності.

Ключові слова: екологія, олімпійський спорт, охорона довкілля, спортивні організації.

Abstract. The main strategic directions of ecological policy in the Olympic sport in XX-XXI centuries are presented. As a result of studies, the relationship between sport and ecology and the impact of the environment on sports activities, on the one hand, and the activities of sports organizations dealing with environment protection, on the other hand, have been identified. Objective - to identify the main areas of environmental activity within the International Olympic movement. Methods: analysis and generalization of literary sources and documents. Conclusions the research allowed to determine the relationship between sports and environmental activities.

Keywords: ecology, Olympic sport, protection of the environment, sports organizations.

Вступ. У проблематиці, що торкається питань взаємозв'язку спорту і навколишнього середовища, центральне місце займає здоров'я. На думку багатьох учених [3], на сьогодні поряд з науковим прогресом дуже гостро стоїть проблема охорони довкілля, яка стосується всіх сфер людської життєдіяльності, паралельно з економічною і соціальною складовою, котрі виступають основними компонентами сталого розвитку. У працях деяких дослідників [1] простежується взаємозв'язок здоров'я людини і якості навколишнього середовища, спорту та фізичної культури.

У сучасних наукових працях [5] увага звернена на те, що діяльність з охорони довкілля керівних органів міжнародного олімпійського руху передбачає створення природоохоронної системи менеджменту; планування інфраструктури і практичного використання спортивних споруд під час проведення Олімпійських ігор, а також після їх завершення; поліпшення планів ресурсозабезпечення, орієнтованих на зменшення використання невідновлюваних природних ресурсів і раціональне споживання відновлюваних; активне залучення спонсорів, постачальників, меценатів й інших інвесторів, а також волонтерів у спільну реалізацію природоохоронних проектів; сприяння впровадженню новітніх технологій у практи-

ку організації і проведення головних ігор чотириріччя, будівництва спортивних споруд і надання супутніх послуг; сприяння вдосконаленню транспортно-забезпечення спортивних змагань; стимулювання впровадження нової стратегії утилізації відходів, що ґрунтується на скороченні і повторному використанні ресурсів; введення екологічного аудиту і моніторингу. На нашу думку, наведені напрями природоохоронної діяльності в олімпійському спорті потребують більш глибоко вивчення та доповнення.

В Україні, яка активно бере участь у міжнародному олімпійському русі, склалися об'єктивні передумови екологізації спортивних заходів. Вітчизняними ученими було розроблено екологічну стратегію «Олімпійський спорт для збереження довкілля», яку заплановано реалізувати під час зимових Олімпійських ігор 2022 р., заявку на проведення яких було подано в МОК [2]. Вони обґрунтували наукові підходи до концепції екологічної безпеки спортивної діяльності в олімпійських видах спорту.

Питання сталого розвитку спорту та навколишнього середовища набувають все більшого значення в роботі міжнародних організацій, таких, як ООН і ЮНЕП, про що свідчить аналіз офіційної документації відповідних організацій.

Дослідження було виконано в рамках теми 1.7 «Теоретичне обґрунтування та визначення форм і засобів застосування інноваційних технологій у спортивному менеджменті в Україні та за кордоном» науково-дослідної роботи НУФВСУ.

Мета дослідження – виявлення основних напрямів природоохоронної діяльності в міжнародному олімпійському русі, форм та особливостей співпраці спортивних організацій та міжнародних урядових і неурядових організацій у розробці та реалізації екологічних проєктів.

Методи дослідження: аналіз і узагальнення літературних джерел та документів; метод системного аналізу, порівняння та зіставлення.

Результати дослідження та їх обговорення. Сфера спорту як позитивно, так і негативно впливає на навколишнє середовище. Цей факт необхідно враховувати під час планування та проведення спортивних заходів, особливо міжнародного рівня, таких, як Ігри Олімпіад та зимові Олімпійські ігри. Наприклад, підтримання у належному стані зелених ігрових спортивних майданчиків вимагає застосування пестицидів і гербіцидів, а також мільйонів літрів води на рік. У плавальних басейнах використовують газоподібний хлор для знезараження води, а для підтримання санітарного стану допоміжних зон – розчин хлорного вапна. Після проведення масштабних спортивних заходів залишається велика кількість відходів, так, тільки після звичайного баскетбольного або футбольного матчу в США викидається в сміття близько 50 тис. пластикових стаканчиків [1]. Це лише одні ілюстрації того, як спорт впливає на навколишнє середовище.

Експлуатація спортивних споруд і проведення спортивних заходів ведуть до зростання споживання електроенергії, забруднення повітря, і збільшення обсягу твердих відходів, що спричиняють руйнування озонового шару, вимирання біологічних видів, ерозію ґрунту. Виробники спортивних товарів і організатори великих спортивних заходів, таких як Олімпійські ігри, чемпіонати світу з футболу, велогонки «Тур де Франс» тощо, мають потребу у великому штаті співробітників, які використовують величезну кількість ресурсів (енергію, землю та воду) і користуються великою кількістю транспортних засобів, що спричиняє утворення твердих відходів. Як свідчать результати досліджень, спортивні організації не є прямими великими забруднювачами, проте їхній «екологічний слід» часто досить значний. Виробництво спортивного спорядження, одягу, будівництво та експлуатація спортивних об'єктів – усе це залишає свій екологічний слід у природному середовищі.

Таким чином, негативними наслідками спортивної діяльності можна вважати:

- руйнування тендітних екосистем;
- шумове і світлове забруднення довкілля;
- колосальне споживання невідновлюваних ресурсів (паливо, метал тощо), а також природних ресурсів (вода, земля, повітря);

- додаткова емісія парникових газів під час використання електроенергії та різних видів палива;
- руйнування озонового шару (наприклад, від роботи холодильних установок);

• забруднення ґрунту та ґрунтових вод при використанні пестицидів;

- наявність великої кількості твердих відходів після відвідування уболівальниками спортивних заходів та експлуатації спортивних споруд [4].

Навколишнє середовище, у свою чергу, впливає на спортивну діяльність. Сьогодні багато говорять про глобальне потепління, і ознак цього явища стає все більше. Так, за даними аерологічних спостережень, глобальна середня температура останнім часом зросла на 0,2–0,6 °С. Велика частка підвищення глобальної температури припала на два чітко визначених періоди: з 1910 по 1945 р. і після 1976 р. Темпи підвищення температури в обох цих періодах становлять приблизно 0,15 °С в десятиліття і спостерігається потепління більше на суші, ніж над водним простором [3].

В Арктиці температура підвищилася на 3–4 °С. Починаючи з 1970-х років арктичний лід зникає зі швидкістю 3 % за декаду. За даними вчених США, за 24-річний період спостереження з супутників товщина льоду Північного льодовитого океану досягла рекордно низького рівня [3].

Зі спостережень, проведених ЮНЕП, бачимо, що багато гірських лижних курортів стикаються з економічними труднощами і навіть розоряються в результаті глобального потепління. На думку експертів, рівень випадання снігу в нижніх районах гір в майбутні десятиліття буде все більш непередбачуваний. Є проблеми з висотою снігового покриву на всіх спортивних базах, розташованих на нижніх і середніх висотах. Прогнозується, що в майбутні 20–30 років спортивні об'єкти, розташовані на висоті 2000–2500 м, будуть відчувати великі екологічні проблеми.

Дослідження, проведені каліфорнійськими фахівцями, показали, що в районах з поганою якістю повітря діти, які займаються спортом, ризикують захворіти на астму втричі більше, ніж їхні однолітки. З огляду на те що спорт передбачає здорову активність, це дуже сумна статистика. Забруднення повітря всередині і поза приміщеннями, токсичні хімічні речовини, пестициди, забруднення води, шум, тютюновий дим можуть бути причиною респіраторних захворювань і проблем з диханням, психологічних навантажень на організм, поганого самопочуття, кисневого голодування. Руйнування озонового шару, зміна клімату, зникнення деяких видів рослинного і тваринного світу, посилення ультрафіолетового опромінення стають причиною скорочення місць для занять спортом.

Із метою запобігання негативним наслідкам для природного середовища ЮНЕП прийняла довгострокову Стратегію в галузі спорту та навколишнього середовища, названу «Мічезо», що на суахілі, субрегіональній мові Південно-Східної Аф-

рики, де розташована штаб-квартира організації, означає «спорт», «ігри».

Стратегія спрямована на подальший розвиток і зміцнення співпраці ЮНЕП з багатьма партнерами в світі спорту, на подальше вивчення зв'язків між спортом і навколишнім середовищем. Основними завданнями Стратегії «Мічезо» є:

1. Сприяння інтеграції екологічних планів у спортивну діяльність.

2. Використання популярності спорту з метою підвищення обізнаності про проблеми навколишнього середовища і виховання громадськості, особливо молоді, в дусі шанобливого ставлення до природи.

3. Сприяння розвитку спортивної бази та екологічно безпечного виробництва спортивних товарів. Домагатися того, щоб підприємства з виробництва спортивних товарів більшою мірою усвідомлювали і враховували свій вплив на довкілля.

Спорт уособлює такі принципи, як співпраця, толерантність, повага, що лежать в основі цінностей ООН і створюють умови для кращого майбутнього.

Мільйони людей беруть приклад з чоловіків і жінок, які досягли великих успіхів у спорті. Видатні спортсмени, якими захоплюються завдяки їхній чесній грі, напруженій роботі, колективізму і співпраці, дисципліні, відданості, самоповазі і повазі до інших, можуть сприяти формуванню в суспільстві відповідального ставлення до навколишнього середовища.

Спортсмени відіграють важливу роль у галузі охорони довкілля як посланці доброї волі й ініціатори природоохоронних заходів. Завдяки своїй значущості і великому впливу спорт може стати важливим фактором у зміні ставлення суспільства до навколишнього середовища. Спортивні споруди і різноманітні заходи, де використовуються більш екологічно безпечні продукти, системи і технології, мають можливість робити внесок в економічний розвиток на місцевому рівні і в зростання природоохоронної індустрії, виступаючи ініціаторами і поширюючи позитивний досвід.

Спортивні організації можуть виступати як каталізатори охорони навколишнього середовища. Вони можуть працювати як з урядами, так і з промисловими підприємствами, спонукаючи їх до поліпшення екологічних умов. Так, у бухті Хоумбуш в Сідней, яка протягом десятиліть викликала заклопотаність в екологічному плані, як звалище токсичних відходів, після обрання міста організатором Ігор XXVII Олімпіади було проведено відновлювальні роботи, в результаті яких вона перетворилася на безпечне місце для проведення змагань за олімпійською програмою, а також як рекреаційна зона після їх завершення. До речі, Ігри в Сідней у 2000 р. були визнані (на той час) найбільш «зеленими» й удостоєні нагороди ЮНЕП «Глобал-500», як і зимові Олімпійські ігри в Ліл-лахеммері в 1994 р.

Співпраця з МОК займає центральне місце в цій Стратегії і служить моделлю для розвитку відносин з іншими спортивними організаціями (наприклад, ФІФА). Спільна робота розпочалася в 1994 р. з підписання угоди про взаємодопомогу у розбудові екологічно чистого довкілля. У тому самому році в результаті визнання важливості охорони довкілля та сталого розвитку їх було визнано третьою складовою олімпійської філософії разом зі спортом і культурою. Олімпійський комітет заснував комісію «Спорт і навколишнє середовище» (з 2015 р. – «Сталий розвиток та спадщина») для консультування свого Виконавчого комітету з питань інтеграції екологічних аспектів у процеси підготовки та проведення Олімпійських ігор. Сьогодні навколишнє середовище є одним з ключових критеріїв під час вибору місця, де проходитимуть головні змагання чотириріччя.

Аналіз офіційної документації суб'єктів олімпійського руху свідчить, що в Олімпійській хартії є положення, де зазначено, що під час проведення Олімпійських ігор необхідно проявляти відповідальне ставлення і турботу про навколишнє середовище, що олімпійський рух має вживати відповідних заходів у цьому напрямі і вести виховну роботу серед своїх членів, наголошуючи на важливості досягнення сталого розвитку.

ЮНЕП і Міжнародний олімпійський комітет спільно з різними спортивними федераціями та асоціаціями розробили «Порядок денний на XXI століття» зі спорту і навколишнього середовища, де міститься основна інформація про втілення в життя концепції сталого розвитку в спортивній сфері.

Обидві міжнародні організації сприяють проведенню раз у два роки всесвітніх конференцій і регіональних семінарів зі спорту і навколишнього середовища. Вони отримують від організаторів великих спортивних заходів і власників спортивних об'єктів запити щодо надання консультацій з приводу розробки і реалізації природоохоронних проєктів у процесі підготовки змагань і експлуатації спортивних споруд.

У результаті досліджень було встановлено взаємозв'язок суб'єктів олімпійського спорту з іншими організаціями, зацікавленими у проведенні екологічно безпечних спортивних заходів та/або у виробництві спортивної продукції на принципах сталого розвитку. ЮНЕП співпрацює з Глобальним спортивним альянсом, штаб-квартира якого знаходиться в Японії, у плані організації Глобального форуму з питань спорту та навколишнього середовища, надання підтримки функціонуванню навчального табору для шанувальників природи і спорту, в рамках програми підготовки інструкторів, котра призначена для дітей із малозабезпечених сімей, а також у сприянні здійсненню проєкту «ЕкоФлаг».

Із метою популяризації та більш широкого визнання досягнень у спорті і охорони довкілля ЮНЕП

також бере участь у випуску публікацій, що розглядають питання спорту і навколишнього середовища.

Екологічна політика – це один із пріоритетних напрямів роботи МОК у XX–XXI ст. Її зміст визначається величезною популярністю олімпійського руху. Так, МОК завдяки Олімпійським іграм привертає увагу до проблем навколишнього середовища і стало розвинути, піднімає питання збереження екології в спортивному «довкіллі», формує нормативно-правову базу та впроваджує практичні заходи для вирішення екологічних проблем.

Висновки. Проблема захисту навколишнього середовища набуває пріоритетного характеру у міжнародних відносинах, оскільки від переходу до нового типу розвитку, розумного з природоохо-

ронної та гуманістичної точки зору, залежить збереження життя на землі. Сучасне покоління стає свідком і безпосереднім учасником перегляду всієї системи цінностей людського буття і формування нового екологічного світогляду, екологічної етики. Лише на основі переорієнтації свідомості на екологічні установки можливе створення економічних і політичних умов для забезпечення екологічно стабільного розвитку. За відсутності сучасного підходу до розвитку і пріоритету екологічних імперативів жодні технічні досягнення не приведуть до зменшення екологічної напруженості у сфері олімпійського спорту.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

Література

1. Боголюбова Н. М. Проблемы экологии в деятельности Международного олимпийского комитета / Н. М. Боголюбова, Ю. В. Николаева // Учен. зап. РГГМУ. – 2011. – № 21. – С. 155–164. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://elibr.rshu.ru/files_books/pdf/15-19.pdf.
2. Цыганенко О. И. Концепция экологической стратегии «Олимпийский спорт для сохранения природы» при проведении зимних Олимпийских игр-2022 в Украинских Карпатах / О. И. Цыганенко, Н. А. Складорова, Я. В. Першегуба // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту: зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – 2012. – № 11. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/kontseptsiya-ekologicheskoy-strategii-olimpiyskiy-sport-dlya-sohraneniya-prirody-pri-provedenii-zimnih-olimpiyskih-igr-2022-v#ixzz3ucY1bUM4>.
3. Karamichas J. Olympic Games and the environment: Sport Canada / J. Karamichas. – Queen's University, Belfast, UK. – 2013. – 224 p.
4. Olympic movement and environmental protection / IOA Journal. – April, 2016. – 80 p. – [Online] Available: http://www.ioa.org.gr/images/side_books/IOA_09_fr_low1.pdf
5. Yarmolyuk O. Environmental legacy of the Olympiads / O. Yarmolyuk // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2014. – № 1. – С. 113–117.

Literature

1. Bogolyubova N. M. Issues of ecology in the activity of the International Olympic Committee / N. M. Bogolyubova, Y. V. Nikolayeva // Uchenyye zapiski RGGMU. – 2011. – N 21. – P. 155–164. [Electronic resource] // Access mode: http://elibr.rshu.ru/files_books/pdf/15-19.pdf.
2. Tsyganenko O. I. Concept of ecological strategy «Olympic sport for nature protection» during Winter Olympic Games 2022 to be held in Ukrainian Carpathians / O. I. Tsyganenko, N. A. Sklyarova, Y. V. Persheguba // Pedagogika, psykholohiia ta medyko-biologichni problem fizvykhovannia i sportu: Collection of scientific papers / Edited by S. S. Iermakov. – 2012. – N 11. – [Electronic resource] // Access mode : <http://cyberleninka.ru/article/n/kontseptsiya-ekologicheskoy-strategii-olimpiyskiy-sport-dlya-sohraneniya-prirody-pri-provedenii-zimnih-olimpiyskih-igr-2022-v#ixzz3ucY1bUM4>.
3. Karamichas J. Olympic Games and the environment: Sport Canada / J. Karamichas. – Queen's University, Belfast, UK. – 2013. – 224 p.
4. Olympic movement and environmental protection / IOA Journal. – April, 2016. – 80 p. – [Online] Available: http://www.ioa.org.gr/images/side_books/IOA_09_fr_low1.pdf
5. Yarmolyuk O. Environmental legacy of the Olympiads / O. Yarmolyuk // Teoriya i metodyka fizvykhovannia i sportu. – 2014. – N 1. – P. 113–117.